

Webrecensie BMGN 126:2 (2011)

Verbruggen, Christophe, *Schrijverschap in de Belgische belle époque. Een sociaal-culturele geschiedenis* (Nijmegen: Vantilt, Gent: Academia Press, 2009, 413 blz., ISBN 978 94 6004 039 9 (Vantilt), ISBN 978 90 382 1380 4 (Academia Press)).

Volgens velen die in de *belle époque* leefden, bleek het culturele leven een immer groeiende, haast onbeheersbare veelvoud te vertonen. Een dodendans van perspectieven, zo noemde Friedrich Nietzsche het. In een tijd van steeds meer kranten en tijdschriften groeiden er zoveel meningen dat vereenvoudiging een bittere noodzaak werd. Dat beseften vooral wetenschappers en kunstenaars heel goed. Statistici zetten in op heldere grafieken. Architecten verdedigden een eclecticische logica: het gericht kiezen van vormen was de maatstaf van het bouwen. Ook voor hen die decennia later over deze cultuurperiode wensten te berichten, drong zich een selectie op. Recent selecteerde Philip Blom in *The Vertigo Years. Change and Culture in the West, 1900-1914* voor elk kalenderjaar een ander, vaak triviaal voorval als kapstok. Of, en dat was de literaire uitweg, werd de *belle époque* met behulp van gevoelige, vaak verzonnen herinneringen gefileerd. Zo evoceerde Erwin Mortier in het maniëristische meesterwerk *Godenslaap* (2008) de *belle époque* via een associatieve reeks geuren, kleuren en klanken.

In het uitgegeven proefschrift *Schrijverschap in de Belgische belle époque. Een sociaal/culturele geschiedenis*, kiest de Gentse historicus Christophe Verbruggen noch voor een verenging via jaartallen, noch voor een aftastend, uit impressies opgetrokken proza. Zijn kijkinstrument is afkomstig uit een tak van de literatuurwetenschap: de sterk door de sociologie geïnspireerde netwerkanalyse. Via het doorploegen van een indrukwekkende hoeveelheid juridische, financiële en literaire bronnen reconstrueert hij de sociale verbindingslijnen en organisatorische ankerpunten die het literaire landschap van de *belle époque* vorm gaven. Vervolgens ontwikkelt hij *casestudies* die de min of meer omliggende groepen in dat landschap uitlichten. Na deze prosopografische scherpstelling is er ook aandacht voor specifieke wandelroutes. Dit gebeurt via gerichte microstudies. Zo worden er betekenisvolle polemieken, juridische kwesties of bepalende episodes uit de geschiedenis van subsidieregelingen en auteurswetgeving uit de doeken gedaan. Door die analyses, ondersteund door heldere grafieken en

organogrammen, komen we meer te weten over de manier waarop literaire groepen zich profileerden in het literaire landschap en hoe hun strategie sterk werd gekleurd door sociabiliteit, het verlangen om zich als groep te gedragen. Door zijn drie op elkaar inhakende benaderingen, scheidt Verbruggen een panoramisch breedbeeld van een literair annex intellectueel leven. Daarbij wordt telkens op het zelfde basisidee gehamerd: literatuur en a fortiori cultuur, bestaat niet enkel uit een samenspel van ethische, ideologische of esthetische elementen, maar is ook, en misschien vooral, een kwestie van sociale patronen. Door het sociale element te benadrukken (zoals al blijkt uit de ondertitel van het boek), probeert Verbruggen immers de idee hard te maken dat onze blik op het culturele leven al te vaak werd genuilkorfd door enge, ons van de sociale realiteit vervreemdende concepten. Zo weet hij overtuigend aan te tonen dat het intellectuele leven van de *belle époque* zuiloverschrijdend was. Groepsgevoel en een informele sociabiliteit, zo blijkt immers uit de netwerkanalyse, gingen verzuiling en professionalisering vooraf. En ook de fixatie op landsgrenzen en nationaliteiten hebben te vaak belangrijke transnationale verbanden aan het zicht onttrokken. Het buitenland was niet een toevallig inspiratieveld, maar een richtvoorbeeld. Literatuur kon een kwestie van geostrategie zijn, zo blijkt uit de wisselende contacten die er bestonden tussen Belgische literatoren en hun collega's in Frankrijk.

Om zijn (transnationale) basisinzichten hard te maken, heeft Verbruggen zich veel moeite getroost om zijn theoretisch kader op het ontsloten bronnencorpus af te stemmen. Begrippen als 'gatekeepers', 'circuits' en 'subvelden' bleken immers enkel nuttig te zijn wanneer ze aan een diepgravende kennis van het literaire bedrijf werden gekoppeld. Verbruggen stelt zich immers niet tevreden met het droog linken van namen uit redactie en loonlijsten om op die manier tot netwerken te komen. Hij heeft ook oog voor vaak grillige biografische trajecten. Daarnaast wordt ook een gedetailleerde kennis van beschermingscomités, ondersteuningsfondsen en persrelaties ingezet. En om de nominale grootte van bepaalde literaire coterieën te bepalen, worden premiestelsels en auteursrechten met een creatieve statistiek uitgebeend. Dat alles genereert een verhelderend portret van de *belle époque* waaraan effectief nood was maar dat allerm minst het definitieve mag zijn.

Rajesh Heynickx, Universiteit Antwerpen

Webrecensie BMGN 126:1 (2011)

Verlinden, Jozef, *Naar Antarctica. Belgen en Nederlanders op expeditie naar de Zuidpool* (Tielt: Lannoo, 2009, 382 blz., ISBN 978 90 209 8613 6).

In Nederland is de interesse voor reizen naar de poolgebieden van oudsher vooral op het noorden gericht. Zo behoort het verslag van Gerrit de Veer over de drie Nederlandse expedities naar het noorden in het laatste decennium van de zestiende eeuw, inclusief de beroemde overwintering op Nova Zembla, tot de klassiekers van de Nederlandse reisliteratuur. Dat er in vroeger tijden ook Belgen en Nederlanders naar het Zuidpoolgebied zijn afgereisd, is minder bekend. De Belgische pool liefhebber Jozef Verlinden wil dat gebrek aan kennis verhelpen met zijn *Naar Antarctica*. Verlinden schreef eerder enkele artikelen over Zuidpoolexpedities en een boek over de Belgische poolreiziger Adrien de Gerlache. Onder reizen naar Antarctica verstaat hij niet alleen de tochten naar het zuidelijke continent en de daarmee verbonden ijsbarrières, maar ook die naar Antarctis, het omringende zeegebied dat geopolitiek door zestig graden zuiderbreedte wordt begrensd. Die definiëring is bepalend voor de opbouw van zijn boek dat drie delen bevat.

Het eerste deel behandelt diverse rondingen van Zuid-Amerika en ontdekkingsreizen naar het onbekende Zuidland in de periode 1520-1819. Aan boord van de schepen waarmee Ferdinand Magellaan in 1519 de eerste reis om de wereld begon, bevonden zich volgens Verlinden vijf Vlamingen, waarvan alleen ene Roeland uit Brugge de tocht heeft overleefd. Na deze tocht volgt de beschrijving van een groot aantal bekende en minder bekende reizen, waaronder die van Jacob le Maire en Willem Schouten, de ontdekkers van Kaap Hoorn, en de expeditie van Hendrick Brouwer. Opmerkelijk is dat bijna geen van deze reizen de zestigste graad zuiderbreedte heeft overschreden en dus volgens Verlindens eigen criteria niet als Antarctische reis kunnen worden aangemerkt. De auteur beweert bovendien ten onrechte dat Francis Drake, die in het boek is opgenomen omdat hij mogelijk een Vlaamse vrouw genaamd Nele aan boord heeft gehad, degene was die in 1578 ontdekte dat Vuurland niet vast zat aan het toen nog onbekende Zuidland. Dat zich tussen Zuid-Amerika en Antarctica een zeestraat bevindt, werd echter pas in 1643 door Hendrick Brouwer ontdekt. Aanvankelijk werd die zeestraat de Brouwer Golf genoemd en pas later de Drake Passage.

In het tweede deel over de periode 1819-1940 komen de